

doi: 10.3935/rsp.v28i1.1774

LIVING, WORKING AND COVID-19, COVID-19 SERIES

Eurofound

Luxembourg, Publications Office of the European Union, 2020., 68 str.

Eurofound, europska zaklada za kvalitetu života i rada iz Dublina, pripremila je novo izvješće koje sadrži rezultate e-ankete o utjecaju COVIDA-19 na život i rad građana u EU. Istraživanje je provedeno s namjerom stjecanja uvida u učinke epidemije COVID-19 na život i rad građana diljem Europe te shvaćanja mogućih ekonomskih i socijalnih posljedica. U istraživanju je sudjelovalo 87 477 ispitanika iz cijele EU. Provedena su dva kruga e-istraživanja: prvi u travnju, kada je većina država članica EU-a bila u *lockdown*-u, i drugi u srpnju, kada su se društva i gospodarstva počela polako otvarati. Stoga je to jedinstveno istraživanje koje omogućuje stjecanje spoznaja o trendovima tijekom krize. U navedenom, razmjerno kratkom, razdoblju došlo je do blagog poboljšanja u pogledu radnog vremena i sigurnosti posla, ali i vrlo nepovoljnog kumulativnog socijalnog i ekonomskog utjecaja pandemije na živote građana te slabljenja socijalne kohezije u Europi.

Zbog vrlo negativnog utjecaja COVIDA-19 diljem EU-a, snažno su povećane međugeneracijske i rodne nejednakosti. Rezultati istraživanja pokazuju kako je unatoč poboljšanju nekih pokazatelja između travnja i srpnja, položaj mladih na tržištu rada tijekom promatranog razdoblja obilježen porastom nezaposlenosti i smanjenjem osjećaja blagostanja. Građani u dobnoj skupini 18 – 34 godine posebice su pesimistični i depresivni, dok njih samo 56% ima pozitivan osjećaj samopoštovanja.

Nadalje, istraživanje pokazuje kako su žene zbog COVID-19 češće ostajale bez posla od muškaraca, a kod onih koje su ostale zaposlene dodatno je narušena usklađenost poslovnog i privatnog života. Prema mnogim socijalnim i ekonomskim pokazateljima, skupina na koju je COVID-19 najnepovoljnije utjecao su mlade žene. One su najčešće iskusile gubitak posla pa je zbog pandemije njih 11% postalo nezaposleno, dok je istu sudbinu imalo 9% mladih muškaraca. S druge strane, najmanju vjerojatnost (6%) da će izgubiti posao imali su muškarci u dobi 35 – 49 godina u usporedbi s 9% žena jednake starosti. Među osobama starijima od 50 godina, 8% muškaraca i žena izgubilo je posao.

Tijekom pandemije COVID-19, mnogi su zaposleni radili manji broj sati nego što rade inače. U prvom krugu ankete gotovo polovica ispitanika (49%) prijavila je manji broj radnih sati. Ova se situacija izmijenila u srpnju, kada je samo 37% izvijestilo kako su radili manji broj radnih sati. Broj odrađenih radnih sati pogotovo se smanjio u zemljama južne Europe – Cipru, Malti, Grčkoj, Italiji i Španjolskoj, ali ne i u Portugalu. Po sektorima u EU-27, smanjenje radnog vremena bilo je najčešće u graditeljstvu, trgovini i ugostiteljstvu, a najmanje u javnoj upravi i zdravstvu.

Istraživanje otkriva kako je vjerojatnost gubitka posla znatno veća kod samozaposlenih nego kod zaposlenih osoba, a osobe sa srednjoškolskom ili nižom razinom obrazovanja izloženi su puno više opasnosti da će izgubiti posao od ispitanika s tercijskim obrazovanjem. Dok je u travnju 15% zaposlenih ispitanika reklo kako smatra da će ostati bez posla u sljedeća tri mjeseca, situacija se popravila pa je isto mišljenje u srpnju imalo 10% ispitanika. Takav je strah bio najzastupljeniji u Bugarskoj i Grčkoj, gdje je 20% i 15% ispitanika dijelilo takav stav. Navedeni strah bio je najmanji u Danskoj, Austriji i Mađarskoj.

Što se tiče samoprocjene vlastite financijske situacije u iduća tri mjeseca, u travnju je gotovo 40% ispitanika u EU-27 navelo kako očekuje pogoršanje, ali u srpnju je takvo mišljenje dijelila četvrtina ispitanih osoba. Ispitanici u Danskoj i Luksemburgu nisu previše pokazivali strah od pogoršanja, dok su najveći pesimizam izrazile ispitanice osobe u Hrvatskoj i Grčkoj. Vrlo nizak postotak ispitanika (7-10%) u Bugarskoj, Sloveniji i Luksemburgu očekivao je poboljšanje sve financijske situacije u iduća tri mjeseca, dok su Estonci, Latvijci i Mađari bili prilično optimistični i očekivali su poboljšanje financijske situacije u sljedeća tri mjeseca.

Ravnoteža poslovnog i privatnog života ostala je stabilna tijekom promatranog razdoblja pandemije COVID-19. U srpnju su ispitanici iz Austrije, Njemačke, Mađarske i Nizozemske iskazali najvišu razinu ravnoteže poslovnog i privatnog života, dok su najnižu razinu zabilježili ispitanici iz Portugala. Razine ravnoteže između radnog i privatnog života značajno su se poboljšale u 15 od 27 članica EU-a između dva kruga istraživanja. Žene s djecom mlađom od 12 godina iskazale su najvišu razinu stresa u poslovnom i privatnom životu, pa je 38% njih uznemireno zbog posla kada ne rade, 36% ih je izjavilo da su preumorne za obavljanje kućanskih obveza, a 35% navodi kako im posao onemogućava da svojim obitelji posvete potrebno vrijeme. COVID-19 je za milijune ljudi širom Europe značio rad od kuće i time uveo radne obveze u privatnu sredinu, što je mnogima narušilo ravnotežu poslovnog i privatnog života i pojačalo već postojeće nejednakosti u obitelji.

Odgovarajuća pozornost u istraživanju bila je posvećena ukupnom zadovoljstvu ispitanika sa životom. Na ljestvici od 1 do 10, razina zadovoljstva bila je razmjerno niska (6,3) u travnju, kada je u Europi prevladao *lockdown*, ali se povećala na 6,7 u srpnju, kada su ispitanici imali veće slobodu što se

tiče mobilnosti. Razina zadovoljstva životom bila je najviša u Danskoj i Austriji te u Finskoj i Nizozemskoj. Najniže zadovoljstvo životom iskazali su ispitanici u Bugarskoj, a slijede Portugal, Slovačka i Grčka.

Hrvatske čitatelje obično najviše zanima situacija i odgovori iz Hrvatske. Iz Hrvatske je 8% ispitanika izgubilo posao od početka pandemije, što je jednako prosjeku EU-27. Hrvatski ispitanici smatraju kako je vjerojatnost da će izgubiti posao u sljedeća tri mjeseca bila u oba mjeseca nešto iznad prosjeka za EU-27, ali znatno niža nego u Bugarskoj, Malti, Grčkoj i Portugalu. U travnju 2020. godine, 47% ispitanika na razini EU-27 izjavilo je kako je njihovo kućanstvo imalo financijskih poteškoća sa sastavljanjem kraja s krajem. U srpnju se ta brojka smanjila na 44%. Udio onih koji su se u travnju suočili s velikim poteškoćama kretao se od 2% u Danskoj do 23% u Grčkoj. U srpnju je Hrvatska bila zemlja u EU-27 u kojoj se najčešće izvještavalo o velikim poteškoćama sastavljanja kraja s krajem (23%). Samo 9% ispitanika u Hrvatskoj očekuje da će se njihova financijska situacija poboljšati u sljedeća tri mjeseca, dok u Estoniji i Latviji takav osjećaj ima 24% i 18% ispitanika. Građani Hrvatske su iza stanovnika Portugala i Grčke, s najnižom razinom optimizma u pogledu svoje budućnosti.

Uz građane Danske, Njemačke i Nizozemske, ispitanici iz Hrvatske ne osjećaju se emotivno iscrpljeno zbog posla. Politozi vjeruju kako povjerenje u nacionalnu vladu u značajnoj mjeri određuje do koje mjere društva mogu uspješno odgovoriti na krizu COVID-19. Nažalost, uz Poljsku, Hrvati imaju vrlo slabo povjerenje u nacionalnu vladu, dok je razina tog povjerenja visoka u Luksemburgu, Finskoj, Danskoj i Njemačkoj. Što se tiče povjerenja u Europsku uniju, najniža razina zabilježena je u Grčkoj, koju slijedi Hrvatska, dok Irska, Poljska i Litva imaju visoku razinu povjerenja u Europsku uniju.

Sažeto, Hrvati su iskazali ozbiljne financijske probleme u sastavljanju kraja s krajem, vrlo su pesimistični u pogledu svoje buduće financijske situacije i imaju vrlo nisku razinu povjerenja u nacionalnu vladu i Europsku uniju.

Eurofoundovo e-istraživanje, provedeno u travnju i srpnju 2020., omogućava stjecanje točnog i informativnog uvida u ozbiljne nepovoljne posljedice COVID-19 na uvjete života i rada ljudi širom EU-27. Kumulativni socijalni i ekonomski učinci COVID-19 vrlo su neugodni za građane diljem Europe, osobito za žene i mlade. Međutim, posljedice ove krize mogle bi se umanjiti ambicioznim, ciljanim i kooperativnim politikama koje uzimaju u obzir odgovarajuće ekonomske i zdravstvene prioritete i koje bi trebale biti temelj oporavka i budućeg europskog gospodarskog i socijalnog razvoja.

Predrag Bejaković

Institut za javne financije

doi: 10.3935/rsp.v28i1.1769

DEATHS OF DESPAIR AND THE FUTURE OF CAPITALISM

Anne Case i Angus Deaton

Princeton University Press,
Princeton, 2020., 325 str.

Usprkos razvijenosti i bogatstvu, kao i velikim izdvajanjima za zdravstvenu zaštitu, SAD je gotovo jedina postindustrijska država koja bilježi smanjivanje očekivanog trajanja života, dok se povećao broj Amerikanaca

koji pate od kroničnih bolesti. Takvo je stanje motiviralo bračni par Anne Case i Angus Deaton da pokušaju spoznati uzroke te pojave. Svoje spoznaje izložili su u knjizi *Deaths of Despair and the Future of Capitalism*¹, koju je objavio Princeton University Press iz Princetona. Služeći se vitalnom statistikom i razmjerno jednostavnim izračunima, Case i Deaton proučili su tko prerano umire i zaključili kako je riječ o brojnim bijelcima koji nemaju završeno četverogodišnje visoko obrazovanje. Ta je skupina posebno sklona samoubojstvu te ovisnosti o alkoholu i drogama. Sve veći jaz između osoba s i bez fakultetske diplome ne očituje se samo u osjetno kraćem trajanju života slabije obrazovanih, nego i u lošijoj kvaliteti njihovog života te njihovom mnogo češćem poboljavanju i narušavanju zdravlja. Uslijed njihovih ozbiljnih tjelesnih i mentalnih problema, smanjuje se njihova radna sposobnost i mogućnost za socijalnu uključenost. Tako se snižava razina njihovih dohodaka i narušava stabilnost obitelji. Slabije obrazovani su obeshrabreni i obezvrijeđeni, sami se smatraju gubitnicima i mogu osjećati kako je sustav organiziran tako da bi se njime okoristile samo osobe sa završenim fakultetom.

Amerikanci koji nisu diplomirali mnogo su rjeđe u braku ili stalnoj vezi, a udio djece rođene izvan braka stalno raste. Mnogi takvi sredovječni muškarci ne poznaju vlastitu djecu. Rastali su se od žene s kojom su nekada živjeli, a djeca iz te veze sada žive s muškarcem koji im nije otac. Sve navedeno slabi obiteljske i rodbinske veze, stvara osjećaj usamljenosti i isključenosti. Mnoge takve osobe posve su se povukle iz aktivnosti i traženja zaposlenja, a ako i rade, onda je to često preko agencija za privremeno i povremeno zapošljavanje, pa ne postoji dugoročnu predanost poslodavcu. Case i Deaton zgodno navode kako se podugovo-

¹ Vrlo lijepi osvrt na tu knjigu pripremio je Atul Gawande u časopisu *The New Yorker* u izdanju od 23. ožujka 2020. Tekst je u tiskanoj i u audio verziji dostupan na mrežnoj stranici: <https://www.newyorker.com/magazine/2020/03/23/why-americans-are-dying-from-despair>.